

8. Eerste en tweede dood

Introductie

Het thema van de eindtijd roept ook vragen wakker over de dood: waar ga je heen als je sterft? Bestaat de hel? Hoe staan wij op uit de dood? Wat zijn de eerste en tweede dood, waarover in Openbaring 20 gesproken wordt? Herkennen we elkaar als we zijn opgestaan uit de dood? Over deze vragen zullen we in dit stuk met elkaar nadenken. We zullen zien dat de Bijbel hier een heel scala aan teksten over heeft. Kunnen we dit bij elkaar brengen in één totaal plaatje? We zullen een poging wagen, al blijft het op sommige punten gissen.

De eerste en de tweede dood

Sinds de zondeval is het voor ieder mens bepaald om op een dag te sterven. We zijn uit de aarde genomen en keren daar ook weer naar terug. Dat was niet het oorspronkelijk plan van God. De dood hoort er niet maar gewoon bij. De mens was van meet af aan bestemd om eeuwig met God te leven. Maar doordat de mens ongehoorzaam was aan God en zijn eigen weg wilde gaan, deed de dood zijn intrede in ons bestaan. Sindsdien kunnen we niet meer om de dood heen.

Toch is daarmee niet alles gezegd over leven en dood. De dood die wij aan het eind van ons leven tegenkomen, staat in de Bijbel bekend als 'de eerste dood'. Maar er bestaat ook nog zoets als 'de tweede dood'. Wat betekent deze tweede dood en waarin verschilt deze van de eerste dood? Om daar een uitspraak over te doen, moeten we eerst kijken naar Openbaring 20:6 en 20:13-15:

Zalig en heilig is hij die deel heeft aan de eerste opstanding. Over hen heeft de tweede dood geen macht, maar zij zullen priesters van God en van Christus zijn, en zij zullen met Hem als koningen regeren, duizend jaar lang.

En de zee gaf de doden die in haar waren. Ook de dood en het rijk van de dood gaven de doden die in hen waren, en zij werden geoordeeld, ieder overeenkomstig zijn werken. En de dood en het rijk van de dood weden in de poel van vuur geworpen. Dit is de tweede dood. En als iemand niet bleek ingeschreven te zijn in het Boek des Levens, werd hij in de poel van vuur geworpen.

Volgens dit gedeelte is er niet alleen sprake van een eerste en tweede dood, maar ook van een eerste en tweede opstanding. Degenen die aan de eerste opstanding deel hebben, zullen geen deel hebben aan de tweede dood. Dit betekent dat zij alleen deel hebben aan de eerste dood en de eerste opstanding. Deze eerste opstanding vindt plaats bij de Wederkomst, aan het begin van het Duizendjarige Messiaanse Rijk. Voor degenen die opstaan bij de tweede opstanding, ten tijde van het Laatste Oordeel, bestaat de mogelijkheid wel dat zij deel krijgen aan de tweede dood. Misschien is dat zelfs per definitie wel zo.

De tweede dood wordt in de verzen 13-15 geïdentificeerd als de poel van vuur. Kennelijk is de tweede dood een plaats waarin vuur brandt en waarin engelen en mensen geworpen kunnen worden. Het zal zelfs zo zijn dat de machten van de eerste dood in deze poel van het vuur geworpen worden. De eerste dood zal het dus afleggen tegen de tweede dood.

Hoe verhouden de eerste en tweede dood zich nu tot elkaar? Waarom wordt deze poel van vuur als 'de tweede dood' aangeduid? Als je doodgaat heb je toch nergens weet meer van? Dat is toch anders dan op een plek van vuur terecht te komen?

Vaak wordt er tegen de eerste dood aangekeken, als dat je na de dood nergens weet meer van zou hebben. Het is over en uit. Maar dat is niet hoe de Bijbel hierover spreekt. De dood is in Bijbels perspectief niets anders dan de scheiding van ziel en lichaam. Bij het uitblazen van de laatste adem, verlaat jouw ziel jouw lichaam. Vanaf dat moment zien de achterblijvers enkel het lichaam, het stoffelijke overschot, maar de persoon zelf is 'heengegaan'.

Waar is deze persoon dan heengegaan? Wel, volgens de Bijbel bestaat de ziel voor eeuwig en keert de ziel na de dood terug naar God. In Prediker 3:20-21 en 12:7 staat het volgende geschreven:

Zij gaan allen naar één plaats; zij zijn allen uit het stof en zij keren allen terug tot het stof. Wie merkt op dat de adem van de mensenkinderen naar boven stijgt en de adem van de dieren naar beneden daalt naar de aarde?

... het stof terugkeert naar de aarde zoals het was, en de geest terugkeert tot God, Die hem gegeven heeft.

Waar de ziel dan precies terecht komt, zullen we verderop in dit stuk nog over nadenken. Maar voor nu is het genoeg om te beseffen dat we na de dood gewoon voortleven. De eerste dood is slechts een scheiding van ziel en lichaam. We bevinden ons na de dood niet langer in het lichaam op deze aarde.

Hoe zit dat dan met de tweede dood? Wel, de tweede dood valt samen te vatten met de scheiding tussen ziel en geest (gevuld met Gods Geest).² Bij de eerste dood sterft het lichaam. Bij de tweede dood sterft de geest. De ziel zal er altijd zijn, dat is als het ware onze eeuwige kern. Maar zonder lichaam kunnen we niet op aarde functioneren en zonder geest kunnen we niet in de hemel functioneren. De zielen die geestelijk dood zijn, zullen uiteindelijk in de poel van vuur terechtkomen.

We kunnen lichamelijk nog leven en toch geestelijk al dood zijn.¹ Daarover heeft Jezus in Johannes 6:53 gezegd: *Voorwaar, voorwaar, Ik zeg u: Als u het vlees van de Zoon des Mensen niet eet en Zijn bloed niet drinkt, hebt u geen leven in uzelf.* We kunnen ook lichamelijk al gestorven zijn en toch geestelijk nog leven. Daarover heeft Jezus in Johannes 11:25-26 gezegd: *Ik ben de Opstanding en het Leven; wie in Mij gelooft, zal leven, ook al was hij gestorven, en ieder die leeft en in Mij gelooft, zal niet sterven in eeuwigheid.*

Door de val van Adam zijn slechts ons lichaam en onze ziel in leven gebleven, maar geestelijk zijn we nu van geboorte af dood.³ Gelukkig is Jezus gekomen als tweede Adam. Wij mogen geestelijk geboren worden uit Hem. Daarmee komt onze geest tot leven en wordt gevuld met de Heilige Geest. Als wij wedergeboren zijn uit de Heilige Geest, kunnen we ook in de hemelse en geestelijke zaken participeren. Jezus leeft dan in ons en we zullen voor eeuwig blijven leven met Hem.⁴

De overledenen voor en tijdens Jezus' eerste komst

Waar komt onze ziel na de dood precies terecht? Komen we in het dodenrijk onder de aarde terecht? Gaan we naar de hemel? Of slapen we gewoon in het graf tot onze opwekking? Deze vraag is nog niet zo eenvoudig te beantwoorden uit de Bijbel. Het lijkt er sterk op dat er twee verschillende periodes zijn, namelijk een periode vóór de komst van Jezus en een periode ná de komst van Jezus. Met de komst van Jezus is de toestand van de overledenen dan sterk gewijzigd.

In het Oude Testament vinden we voornamelijk teksten die spreken over stilte, duisternis en slaap.⁵ Het algemene beeld is dat de doden in de aarde slapen. Een positieve draai hieraan is dat er wordt gesproken over 'te ruste gaan bij de vaderen' of 'verenigd worden met het voorgeslacht'.⁶

In het Nieuwe Testament vinden we echter een veel levendiger beeld van de plaats van overledenen. Dit kan een stuk voortgaande openbaring zijn; dat de situatie altijd hetzelfde was, maar dat men nog niet zoveel wist hierover in het Oude Testament. Maar de Bijbel geeft ook duidelijke hints in de richting van een daadwerkelijke verandering in de toestand van de overledenen. Toen Jezus aan het kruis stierf, het dodenrijk binnenging en daarna weer opstond uit de dood, heeft er een belangrijke verandering plaatsgevonden in de toestand van de overledenen. Laten we het Bijbelse bewijs nalopen:

En Jezus zei tegen hem: Voorwaar, zeg Ik u, heden zult u met Mij in het paradijs zijn. (Luk. 23:43)

Ik ken namelijk een mens in Christus, veertien jaar is het geleden (of het in het lichaam gebeurde, weet ik niet; of buiten het lichaam, ik weet het niet; God weet het) dat zo iemand tot in de derde hemel werd opgenomen. En ik weet van deze mens ... dat hij werd opgenomen in het paradijs en onuitsprekelijke woorden heeft gehoord, die het een mens niet is geoorloofd uit te spreken. (2 Korinthe 12:2-4)

Jezus zegt tegen de moordenaar aan het kruis, dat Hij diezelfde dag nog met Hem in het paradijs zou zijn. Door Jezus' lijden en sterven kunnen wij het paradijs weer binnengaan. Sinds de zondeval stond daar een beschermende cherub, die de mensen geen toegang verleende.⁷ Maar door het verzoenende werk van Jezus, kunnen we het paradijs weer binnengaan.⁸

Waar bevindt zich dat paradijs? Volgens 2 Korinthe 12 bevindt dit paradijs zich in de derde hemel. Hierin staat de Korinthebrief niet alleen. Ook in allerlei Joodse geschriften uit die dagen komen we het idee tegen dat het paradijs in de derde hemel was opgetrokken. Het paradijs werd immers nooit meer op aarde teruggevonden. Daaruit leidde men af dat het paradijs in de hemel opgetrokken moest zijn. Dit moest dan de derde hemel zijn. De eerste hemel is namelijk de zichtbare lucht, de tweede hemel de ruimte waarin de lagere, geestelijke wezens actief zijn en de derde hemel is de hemel waarin God woont. Hij heeft het paradijs in Zijn hemel een plekje gegeven.

Maar hoe kan het zijn dat we volgens het Oude Testament naar het dodenrijk in de aarde gaan en volgens het Nieuwe Testament naar het paradijs in de hemel? Wel, de Bijbel leert ons dat Jezus in het dodenrijk is afgedaald en het lijkt erop dat Hij de gelovige zielen daaruit bevrijd heeft en mee heeft genomen naar het paradijs in de hemel. We kunnen dit opmaken uit de volgende teksten:

... Hij (Jezus) is wel ter dood gebracht in het vlees, maar levend gemaakt door de Geest, door Wie Hij ook, toen Hij heenging, aan de geesten in de gevangenis gepredikt heeft, namelijk aan hen die voorheen ongehoorzaam waren, toen God in Zijn geduld nog eenmaal wachtte in de dagen van Noach, terwijl de ark gebouwd werd ... (1 Petrus 3:18-20)

Want daartoe is aan de doden het Evangelie verkondigd, opdat zij wel geoordeeld werden naar de mens in het vlees, maar ook zouden leven naar God in de geest. (1 Petrus 4:6)

... Toen Hij opvoer in de hoogte, nam Hij de gevangenis gevangen en deelde buit uit aan de mensen. Wat betekent dit 'toen Hij opvoer' anders dan dat Hij ook eerst neergedaald is in de diepten, namelijk de aarde? Degene Die neergedaald is, is ook Degene Die opgevaren is ver boven alle hemelen om alle dingen te vervullen. (Efeze 4:8-10)

... ook werden de graven geopend en veel lichamen van heiligen die ontslapen waren, werden opgewekt; en na Zijn opwekking gingen zij uit de graven, kwamen in de heilige stad en zijn aan velen verschenen. (Mattheüs 27:52-53)

Het beeld wat we hier krijgen van de dood van Jezus is het volgende: op het moment dat Jezus de laatste adem uitblies, daalde Hij in volle glorie af in het dodenrijk, mogelijk nadat hij de moordenaar aan het kruis in het paradijs had afgeleverd. Het hele dodenrijk raakte in opschudding, de poorten van de dood braken open en vele heiligen ontwaakten uit hun slaap, ontsnapten aan de dood en stonden op in hun graven.⁹ Jezus predikte zelfs het evangelie aan de doden, terwijl Hij in het dodenrijk verbleef.

Toen Jezus opstond uit de dood, was Hij niet de enige. Samen met Hem gingen de heiligen hun graven uit en verschenen in Jeruzalem. Zij verschenen daar samen met Jezus voor 40 dagen. En zeer waarschijnlijk zijn zij samen met Jezus ten hemel opgevaren, om hun plaats in het paradijs in te nemen. In Efeze 4 wordt deze triomftocht van Jezus beschreven. Jezus steeg als overwinnende Heer ten hemel op. Hij deelde de buit van de vijand uit en nam krijgsgevangenen mee omhoog. We kunnen hier ook over lezen in Psalm 68:18-19 en Psalm 24.

Opvallend is dat Psalm 22 over het lijden en sterven van Jezus aan het kruis spreekt, dat Psalm 23 het heeft over een dal vol schaduw van de dood en dat Psalm 24 over de hemelvaart spreekt. Hierin lijkt de hele geschiedenis van sterven, opstanding en hemelvaart te zijn vervat. Het bijzondere van Psalm 24 is dat niet alleen de Koning der ere opvaart ten hemel, maar dat ook reinen van hart en handen de hemelse berg mogen bestijgen, samen met Hem. Jezus daalde alleen af tot in het dodenrijk, maar keerde in het gezelschap van vele heiligen terug naar de hemelse Vader.

Waar komen wij nu na de dood terecht?

Om gelijk maar twee opties uit te sluiten: we komen niet gelijk op onze eeuwige bestemming aan. Die eeuwige bestemming is namelijk de nieuwe aarde of de poel van vuur. Maar deze zullen pas bij het Laatste Oordeel in werking treden. Ook leert het Nieuwe Testament ons geen zielelaap, dat we geen bewustzijn hebben, totdat we ontwaken bij Jezus' Wederkomst. Het Nieuwe Testament leert ons duidelijk dat er na de dood een soort tussentoestand is, een soort voorportaal van de eeuwigheid.

We kunnen in deze tussentoestand twee plekken onderscheiden: enerzijds het paradijs, een zalige toestand in de aanwezigheid van Jezus en anderzijds een plaats van pijniging, een voorportaal van de hel. Dit lezen we bijvoorbeeld in het verhaal van de rijke man en de arme Lazarus:

Het gebeurde nu dat de bedelaar stierf en door de engelen in de schoot van Abraham gedragen werd. En ook de rijke man stierf en werd begraven. En toen hij in Hades zijn ogen opsloeg, waar hij in pijn verkeerde, zag hij Abraham van ver en Lazarus in zijn schoot. En hij riep en zei: 'Vader Abraham, ontferm u over mij ... want ik lijd vreselijk pijn in deze vlam.' Abraham echter zei: '... er is tussen ons en u een grote kloof aangebracht, zodat zij die van hier naar u zouden willen gaan, dat niet kunnen en ook zij niet die vandaar naar ons zouden willen gaan.' (Luk. 16:22-26)

Hier lezen we duidelijk dat er twee onderscheiden plekken zullen zijn na de dood. Een gelukkige plek en een plek van vuur en pijn. Dit is de toestand die meteen in werking treedt na het overlijden. Er is dan nog geen sprake van de poel van vuur of de nieuwe aarde. Immers, er wordt nog gesproken over Hades, het dodenrijk. Dit dodenrijk zal echter bij het Laatste Oordeel zelf ook in de poel van vuur worden gegooid.¹⁰ Dit dodenrijk zal tot het Laatste Oordeel actief kunnen zijn. Het is een tussenfase. Ook wordt er nog niet over de nieuwe aarde gerept, maar over een dragen in de schoot van Abraham. Dit verwijst nog naar het oudtestamentische idee van het verenigd worden met de vaderen.

Voor de gelovigen is het hoopvol om te weten, dat je direct op het moment van overlijden bij Jezus mag zijn in het hemelse paradijs. Net zoals de moordenaar aan het kruis die met Jezus het paradijs binnen mocht gaan, zo mogen wij dat ook direct na ons sterven. We kunnen dit ook afleiden uit Hebreëen 12:22-23:

Maar u bent genaderd tot de berg Sion en tot de stad van de levende God, tot het hemelse Jeruzalem en tot tienduizendtallen van engelen, tot een feestelijke vergadering en de gemeente van de eerstgeborenen, die in de hemelen opgeschreven zijn, en tot God, de Rechter over allen, en tot de geesten van de rechtvaardigen, die tot volmaaktheid zijn gekomen,

Uit deze verzen blijkt dat we nu al, terwijl we nog in leven zijn, in geestelijke zin toegang hebben tot het hemelse Jeruzalem. We zijn nu al genaderd tot de feestelijke vergadering in de hemel, van degenen die heengegaan zijn en tot volmaaktheid zijn gekomen op de berg van God. Het is duidelijk dat de overledenen gelijk bij Jezus zullen zijn en zich bij de feestelijke vergadering in de hemel aansluiten. In dit verband spreekt de Hebreëenbrief ook over de wolk van getuigen, die ons vanuit de hemel aanmoedigt. Allen die ons zijn voorgedaan zijn bij God en moedigen de mensen op aarde aan.¹¹

Maar waar is die plaats van pijniging dan? Bevindt die zich ook in de derde hemel of juist onder de aarde? Uit de Bijbel kunnen we afleiden dat deze plaats zich waarschijnlijk onder de aarde bevindt. We zagen hierboven dat Lukas voor deze plek het woord Hades gebruikte. Dit is het dodenrijk, wat gewoonlijk onder de aarde wordt gesitueerd. Hades is het Griekse woord voor het dodenrijk. Sjeool is de Hebreeuwse variant. Deze plek is in principe neutraal, dat wil zeggen: in de Hades heb je goede en slechte plekken om te verblijven. Voordat Jezus naar de aarde kwam, verbleven de heiligen ook nog in de Hades, bijvoorbeeld in de schoot van Abraham, maar Jezus heeft hen meegenomen naar het paradijs. Sindsdien zijn dus alleen nog de goddelozen in Hades overgebleven.

Volgens sommige Joodse leringen bevinden zowel het paradijs als de plaats van pijniging zich in de derde hemel, gescheiden door een kloof. Dit zou in Lukas 16 dan ook zo zijn, omdat er sprake is van een 'kloof'. Logischer is om te veronderstellen dat Lukas 16 nog spreekt over de situatie vóór het lijden en sterven van Jezus. Het gaat daar niet over het paradijs. Zowel de plaats van pijniging als de schoot van Abraham bevinden zich dan nog onder de aarde, in het dodenrijk Hades, met een kloof ertussen.

Het meest aannemelijk is dat het dodenrijk gewoon zijn plaats in de aarde heeft behouden. Jezus heeft dan enkel de heiligen uit het dodenrijk gehaald en meegenomen naar het paradijs. De rest van de doden zullen bij het Laatste Oordeel tevoorschijn worden geroepen, wanneer ook het dodenrijk zelf in de poel van vuur zal worden gegooid. Daarover kunnen we lezen in Openbaring 20. De dood is de laatste vijand die verslagen zal worden (1 Korinthe 15:26). Dat is nu nog niet het geval.

Hoewel het dodenrijk dus nog macht heeft en nog overledenen vast kan houden, heeft het geen onbeperkte macht meer. Jezus Zelf zegt in Openbaring 1:18 namelijk dat Hij de sleutels van het rijk van de dood (Hades) en de dood zelf in beheer heeft. Jezus kan dus naar believen mensen uit het dodenrijk tevoorschijn laten komen. Hij heeft immers de sleutels van de poorten van het dodenrijk. Niets kan Hem nog stoppen!

De tweede dood en de poel van vuur

Bij Jezus' wederkomst zal de situatie van de overledenen opnieuw gaan veranderen. Bij Jezus' Wederkomst zullen namelijk de gelovigen lichamelijk opstaan. Hij zal hen meenemen vanuit het paradijs naar de aarde. Daar zal Hij samen met hen 1000 jaar over deze aarde regeren. Dit wordt het Messiaanse Rijk of Duizendjarige Rijk genoemd. De overige doden blijven echter nog in het dodenrijk.

Bij het Laatste Oordeel zal de situatie dan definitief veranderen. Alle doden zullen worden verzameld voor Gods Rechterstoel om geoordeeld te worden. Op dat moment zal de Hades/Sjeool en de dood vergaan. Zij zullen in de poel van vuur worden gegooid. Verder zullen satan, de antichrist en de valse profeet in de poel van vuur gegooid worden. En ook de veroordeelde mensen zullen in deze poel van vuur worden gegooid. Daar zullen ze gepijnigd worden. Dit wordt de tweede dood genoemd. De gelovigen zullen op de nieuwe aarde en in het nieuwe Jeruzalem mogen leven, samen met God.

Deze poel van vuur wordt in de Bijbel ook veelvuldig als Gehenna aangeduid. De naam Gehenna/Gehinnom is afgeleid van het dal van Hinnom. In dit dal werd het afval verbrand. Het vuur brandde daar voortdurend. Het was een super onreine en vieze plaats. In dit dal hadden vroeger ook kindoffers plaatsgevonden. Maar nu brandde daar de hele dag door het afval. Daarom werd dit dal een symbool voor de poel van vuur, oftewel de hel.

De tweede dood kan al bij leven in werking treden. We kunnen geestelijk dood zijn, terwijl we lichamelijk nog in leven zijn. Maar de poel van vuur is de uiteindelijke bestemming waar de tweede dood zijn laatste gezicht krijgt. Hier zal de tweede dood definitief zijn. Als je in de poel van vuur terechtkomt, zul je daar niet meer levend uitkomen. Je ziel zal voor altijd van God gescheiden zijn.

Jezus heeft heel vaak gewaarschuwd voor de Gehenna, oftewel de poel van vuur. Hier volgen enkele van deze waarschuwingen:

En als uw voet u doet struikelen, hak hem dan af; het is beter voor u kreupel het leven in te gaan dan met twee voeten geworpen te worden in de Gehenna, in het onuitblusbare vuur, waar hun worm niet sterft en het vuur niet uitgeblust wordt. (Markus 9:45-46)

En wees niet bevreesd voor hen die het lichaam doden en de ziel niet kunnen doden, maar wees veeleer bevreesd voor Hem Die zowel ziel als lichaam te gronde kan richten in de Gehenna. (Mattheüs 10:28)

Slangen, adderengebroad, hoe zou u aan de veroordeling tot de Gehenna ontkomen? (Mattheüs 23:33)

De Zoon des Mensen zal Zijn engelen uitzenden, en zij zullen uit Zijn Koninkrijk verzamelen alle struikelblokken, en hen die de wetteloosheid doen, en zij zullen hen in de vurige oven werpen; daar zal gejammer zijn en tandengeknars. (Mattheüs 13:41-42)

Maar wat betreft de lafhartigen, ongelovigen, verfoeilijken, moordenaars, ontuchtplegers, tovenaars, afgodendienaars en alle leugenaars: hun deel is in de poel die van vuur en zwavel brandt. Dit is de tweede dood. (Openbaring 21:8)

Hier komt een belangrijke vraag op: zal de pijniging in de hel voor eeuwig zijn? Of is er nog kans op redding voor mensen, die daarin terechtkomen? Of verbranden zij uiteindelijk helemaal en blijven er alleen overblijfselen van hen over? Hoe rechtvaardig is een eeuwige hel?

Er zijn een aantal teksten die suggereren dat de straf van de hel voor eeuwig zal duren:

En een derde engel volgde hen, die met een luide stem zei: Als iemand het beest en zijn beeld aanbidt, en het merkteken op zijn voorhoofd of op zijn hand ontvangt, dan zal hij ook drinken van de wijn van de toorn van God, die onvermengd is ingeschonken in de drinkbeker van Zijn toorn, en gepijnigd worden in vuur en zwavel voor het oog van de heilige engelen en van het Lam. En de rook van hun pijniging stijgt op tot in de eeuwen der eeuwen, en zij die het beest en zijn beeld aanbidden, hebben dag en nacht geen rust... (Openbaring 14:9-11)

En de duivel, die hen misleidde, werd in de poel van vuur en zwavel geworpen, waar ook het beest en de valse profeet reeds zijn. En zij zullen dag en nacht gepijnigd worden in de eeuwen der eeuwen. (Openbaring 20:10)

Dan zal Hij ook zeggen tegen hen die aan de linkerhand zijn: Ga weg van Mij, vervloekten, in het eeuwige vuur, dat voor de duivel en zijn engelen bestemd is ... En dezen zullen gaan in de eeuwige straf, maar de rechtvaardigen in het eeuwige leven. (Mattheüs 25:41,46)

Deze teksten lijken duidelijk te spreken over een eeuwige straf in de hel. Nu wordt er wel beargumenteerd dat het Hebreeuwse denken geen eeuwigheidsbegrip kende, zoals in het Griekse denken. Het zou hier dan gaan om eeuwen/tijdperken en niet om de eeuwigheid. Toch is het begrip 'eeuwen der eeuwen' lastig zo te verstaan. Het gaat niet zomaar om enkele eeuwen of tijdperken, maar het zal alle tijdperken overstijgen. Eeuwen der eeuwen is in de overtreffende trap gesteld, net zoals Koning der koningen en Heer der heren. Dit lijkt toch wel behoorlijk eeuwig. De term 'eeuwen der eeuwen' betekent in het boek Openbaring ook op twaalf andere plaatsen echt 'voor eeuwig'.¹²

Een andere uitleg is dat de mensen in de hel uiteindelijk wegteren, zodat er gewoon niets meer van hen overblijft. Dit is wat de leer van de annihilatie ons leert. Deze leer maakt het voor ons wat gemakkelijker om de rechtvaardigheid van een dergelijke straf in te zien. Want geen schuld kan toch voor eeuwig beboet worden?

Een aanwijzing voor deze leer zou gevonden kunnen worden in Jesaja 66:24, waarin staat geschreven: *En zij zullen de stad uitgaan en zien de dode lichamen van de mannen die tegen Mij in opstand zijn gekomen; want hun worm zal niet sterven en hun vuur zal niet uitgeblust worden, en zij zullen voor alle vlees een afgrijzen zijn.* Hier lijkt sprake te zijn van een stoffelijk overschot, een dood lichaam, zonder bewustzijn. In dit beeld blijven we wat dichterbij de oorspronkelijke Gehenna, namelijk de afvalverbrandingsplaats, waar afval, resten en overschot voor altijd branden.

Een volgende optie zou zijn om te geloven dat de hel wel voor eeuwig zal branden, maar dat uiteindelijk iedereen zijn schuld uitboet en dan uit de hel gered wordt. De één zal hier dan langer verblijven dan de ander, afhankelijk van de schuld die zij in het leven op zich hebben geladen. In deze lijn zit de leer van het vagevuur in de Rooms-Katholieke Kerk, hoewel daar geleerd wordt dat er naast het vagevuur ook nog een eeuwige hel bestaat. In de Joodse traditie wordt ook vaak geleerd dat men slechts een tijd in de Gehenna verblijft om de schuld uit te boeten en dan naar het paradijs door mag gaan.

Een Bijbelse aanwijzing voor deze leer zou de gelijkenis van de onbarmhartige knecht kunnen zijn.¹³ Hierin wordt het Koninkrijk van God vergeleken met een koning die afrekening wilde houden met zijn slaven. Eén van de slaven was zijn heer ontzettend veel geld schuldig, maar de schuld werd hem kwijtgescholden. Maar toen hij vervolgens geen vergeving betoonde aan een ander, werd zijn heer heel boos:

En zijn heer, boos als hij was, gaf hem aan de pijnigers over, totdat hij alles wat hij hem schuldig was, betaald zou hebben. Zo zal ook Mijn hemelse Vader met u doen, als niet ieder van u van harte de misdaden van zijn broeder vergeeft. (Mattheüs 18:34-35)

In dit vers komt duidelijk de mogelijkheid naar voren dat de schuld op een gegeven moment afbetaald zal zijn. Dit zal heel lang duren, maar er zit een maat en einde aan de pijniging. En meteen erachter staat dat de hemelse Vader ook zo zal handelen in Zijn Koninkrijk. Geldt de overeenkomst alleen de vergeving en de straf, of ook de mogelijkheid dat de schuld op een gegeven moment afbetaald zal zijn? Dit zou namelijk inhouden dat mensen uiteindelijk hun schuld in de hel uit kunnen boeten en dan alsnog gered kunnen worden. We hopen het van harte!

Hoe het ook precies zit, God is rechtvaardig, genadig en liefdevol. Hij geniet niet van straffen, maar weet wat goed, rechtvaardig en nodig is. We kunnen het Oordeel met een gerust hart aan Hem overlaten. Gods perspectief is niet ons perspectief. Iedereen krijgt in Gods ogen in elk geval een eerlijke kans. En rebellie tegen de Koning der Koningen weegt zwaar, vanwege de heiligheid en grootheid van deze Koning. Maar hoe God dit bestraffen zal, is uiteindelijk aan Hem. Laten we in elk geval de Bijbelse waarschuwingen ter harte nemen en niet lichtvaardig over deze zaken spreken, opdat er geen bloed aan onze handen zal kleven!

Wie komen er dan in de hel terecht? Daarover kunnen wij nooit een definitief oordeel vellen. In de Bijbel staan wel voorwaarden voor de redding beschreven: geloof in Jezus, de waterdoop, vrucht dragen, trouw blijven, etc. Toch kunnen we nooit weten wat er diep in iemands hart leeft. Dat weet alleen God, voor Wie alles open en bloot ligt. Misschien is er zelfs wel redding mogelijk na de dood.¹⁴ Misschien valt de beslissing pas op het moment dat we Jezus en de Vader in de ogen kijken. We weten het niet precies. Wat we wel weten is dat we opgeroepen worden om ons in dit leven te bekeren en in Jezus te geloven en door Zijn Geest te gaan leven.

De invloed van de dood hier en nu

We hebben hierboven voornamelijk nagedacht over de lichamelijke dood en de tweede dood, die daarop volgt. Maar dood, dodenrijk en hel laten hun invloed hier op aarde al gelden, onder de levenden. Dat is belangrijk om te beseffen: zowel het eeuwige leven als de dood zijn hier al aanwezig. Dit is niet alleen een kwestie voor na dit aardse leven. Zo heeft Jezus tegen Petrus gezegd:

En ik zeg u ook dat u Petrus bent, en op deze rots zal Ik Mijn gemeente bouwen, en de poorten van het dodenrijk zullen haar niet overweldigen. En ik zal u de sleutels van het Koninkrijk der hemelen geven; en wat u bindt op de aarde, zal in de hemelen gebonden zijn; en wat u ontbindt op de aarde, zal in de hemelen ontbonden zijn. (Mattheüs 16:18-19)

Hieruit blijken twee dingen: het dodenrijk oefent geestelijke invloed op aarde uit en probeert de gemeente van Jezus te overweldigen. En ook het Koninkrijk der hemelen is verbonden met wat er op aarde gebeurt en wij kunnen daar als gelovigen geestelijke veranderingen in werking zetten. We zien dus dat er geen waterdichte scheiding is tussen hemel, aarde en dodenrijk. Deze drie oefenen invloed op elkaar uit en we kunnen hier bij leven al de invloed van merken en daar zelf dingen in veranderen.

Het dodenrijk is niet alleen een plek, waar de overledenen kunnen verblijven. Het dodenrijk is een koninkrijk. Net als het Koninkrijk van de hemel, kent het dodenrijk een koning of heerser, vele onderdanen, etc. Het dodenrijk kan ook op oorlogspad gaan op aarde. Daar lezen we bijvoorbeeld over in Openbaring 6:8 en 9:1-11:

En ik zag, en zie: een grauw paard en die erop zat, zijn naam was de dood, en het rijk van de dood (Hades) volgde hem. En hun werd macht gegeven over het vierde deel van de aarde om te doden met het zwaard, met honger, met de dood en door de wilde dieren van de aarde.

En ik zag een ster, uit de hemel op de aarde gevallen. En hem werd de sleutel van de put van de afgrond gegeven. En hij opende de put van de afgrond, en er steeg rook op uit de put als rook van een grote oven. En de zon en de lucht werden verduisterd door de rook van de put. En uit de rook kwamen sprinkhanen op de aarde ... En zij hadden een koning over zich, de engel van de afgrond. Zijn naam is in het Hebreeuws Abaddon en in het Grieks heeft hij de naam Apollyon.

We zien duidelijk dat de dood en het dodenrijk op oorlogspad kunnen uittrekken op aarde, onder aanvoering van een koning of engel van de dood. In Openbaring 6:8 krijgt de engel van het dodenrijk de naam 'dood' (Tanatos) en in Openbaring 9:11 krijgt de engel van de afgrond de naam 'vernietiger' (Abbadon). We hebben hier niet alleen met beeldspraak te maken, het gaat letterlijk over twee koningen/engelen. Abbadon wordt in het Grieks Apollyon genoemd. Dit was de Griekse god van de vernietiging. Het gaat dus duidelijk om een geestelijke oppermacht.

We kunnen ervanuit gaan dat Tanatos en Abbadon twee verschillende engelen waren. Tanatos was de heer van het dodenrijk en Abbadon was de heer van de put van de afgrond. Deze twee plaatsen horen wel bij elkaar, maar zijn ook van elkaar te onderscheiden. In het Oude Testament zien we deze twee plaatsen namelijk zes keer terug.¹⁵ Steeds komen ze als een paar naar voren. Het zijn twee plaatsen of rijken, die nauw met elkaar verbonden zijn, maar toch onderscheiden zijn. Zie bijvoorbeeld Job 26:6:

Sjeool is naakt voor Hem en Abbadon is niet bedekt.

Sjeool en Abbadon zijn hier duidelijk twee plaatsen onder de zee of de aarde, die voor God niet verborgen zijn. God kijkt dwars door de Sjeool en de Abbadon heen en ziet alles wat daarin is. Net als Hij de hemel en de aarde doorziet en heeft gemaakt, volgens ditzelfde hoofdstuk Job 26. De Sjeool is dus het dodenrijk en Abbadon is de put van de afgrond. Abbadon staat dan ook wel bekend als de 'bodemloze put' of 'Abyss'. In de Sjeool verblijven in elk geval overleden mensen en in Abbadon treffen we in elk geval demonen, beesten en later ook satan aan.¹⁶

Sjeool en Abaddon zijn dus plaatsen van duisternis, maar tegelijkertijd zijn Sjeool en Abaddon geestelijke machten, die ook kunnen handelen en spreken. Dit blijkt bijvoorbeeld uit Job 28:22:

Abbadon en Sjeool zeggen: Met onze oren hebben wij een gerucht over haar gehoord.

In het Nieuwe Testament kunnen we in elk geval lezen dat er nog een derde plaats van duisternis is, dat is de Tartarus. Dit is een plaats van verzekerde bewaring en van pijniging. Hier worden in elk geval de gevallen engelen, die ten tijde van de zondvloed waren gevallen, bewaard voor het eindoordeel.¹⁷ In tegenstelling tot de Abbadon bestaat er in de Tartarus geen bewegingsvrijheid meer voor de engelen en kunnen zij niet onder leiding van een koning uittrekken ten strijde.

Het zou natuurlijk kunnen zijn dat de Tartarus het diepste deel van de Abbadon is en Abbadon weer het diepste deel van de Sjeool. Dan behoren zowel de Tartarus en de Abbadon tot de Sjeool, zonder daar helemaal mee samen te vallen...

In elk geval is het dodenrijk, net als de hemel trouwens, in verschillende gebieden op te delen. In de Bijbel worden verschillende namen en omschrijvingen gebruikt voor deze gebieden van de duisternis. Ieder van deze gebieden oefent nu al zijn invloed uit op de levenden. Het kan zijn dat je lichamenlijk nog in leven bent, maar dat je ziel al gevangen zit in één van deze gebieden van duisternis. Dat kunnen we leren met name uit het boek van de Psalmen. Laten we kijken welke plaatsen van duisternis hun invloed op de mensen kunnen laten gelden:

Ik riep de Heer aan, Die te prijzen is, en werd verlost van mijn vijanden. Banden/gebieden van Mawet (dood) omringden mij, watervloeden van Beli-jaäl (waardeloosheid) joegen mij angst aan. Banden/gebieden van Sjeool (dodenrijk) omringden mij, valstrikken van Mawet (dood) bedreigden mij. (Psalm 18:4-6)

Hij stak Zijn hand uit van omhoog, Hij greep mij, Hij trok mij op uit vele wateren. (Psalm 18:17)

U hebt mij in de onderste put gelegd, in duistere oorden, in diepten ... ik ben opgesloten en kan er niet uit komen. (Psalm 88:7,9)

... U die mij opheft uit de poorten van de dood (Mawet). Dan zal ik al uw loffelijke daden vertellen in de poorten van de dochter van Sion, mij verheugen in Uw heil. (Psalm 9:14-15)

Hij trok mij op uit de verschrikkelijke put, uit modderige klei; Hij zette mijn voeten op een rots en maakte mijn voetstappen vast. (Psalm 40:3)

... op deze rots zal Ik Mijn gemeente bouwen, en de poorten van het dodenrijk zullen haar niet overweldigen. En Ik zal u de sleutels van het Koninkrijk der hemelen geven... (Matt. 16:18-19)

We lezen over watervloeden, modder, poorten, putten, diepten en duistere plaatsen. Veelal wordt dit als beeldspraak opgevat, maar de Bijbel laat er weinig twijfel over bestaan dat dit letterlijke, geestelijke plaatsen zijn van duisternis. Als we al het bewijs naast elkaar zetten, kunnen we er niet omheen dat dit plaatsen in de Sjeool, Abbys en/of Tartarus zijn. Dit is ook in overeenstemming met het Bijbelse wereldbeeld, waarin hemel, aarde en dodenrijk wederzijdse invloed op elkaar uitoefenen.

Laten we nog een klein beetje verder inzoomen op de teksten hierboven. We kunnen namelijk nog enkele lessen daaruit leren. Het is heel interessant dat de watervloeden van Beli-jaäl genoemd worden in Psalm 18. In 2 Korinthe 6:15 wordt Belial als tegenhanger van Jezus gepresenteerd. Hieruit wordt duidelijk dat dit een sterke demonische macht was. Tegelijk betekent Beli-jaäl letterlijk 'waardeloosheid'. Op het moment dat je in de watervloeden of banden van Beli-jaäl terechtkomt, zul je je dus waardeloos gaan voelen. Je zult het gevoel hebben dat je nergens wat aan bij te dragen hebt, dat je geen recht hebt om überhaupt te bestaan. Velen zitten geestelijk gevangen onder deze macht.

Zo kunnen er achter allerlei gebondenheden, psychische en lichamelijke ziekten, etc. geestelijke gebondenheden zitten. Als een deel van onze ziel nog ergens in een duister oord wordt vastgehouden, zal dit zijn invloed hebben op een gebied van ons leven. Hoe komt onze ziel in zulke gebieden terecht? We kunnen daar door o.m. trauma, zonde en vloeken in terecht komen. Maar gelukkig heeft Jezus de sleutels van het dodenrijk om ons daaruit te bevrijden.

Verder is heel interessant dat David vertelt dat er niet alleen duistere oorden zijn, maar ook oorden van licht. In Psalm 9 stelt hij de poorten van Sion tegenover de poorten van de dood. En in Psalm 40 stelt hij de Rots tegenover de put vol modderige klei. Een combinatie van deze twee komen we weer tegen in Jezus' woorden in Mattheüs 16, waarin de rots als tegenhanger wordt genoemd voor de poorten van het dodenrijk. Ook het Koninkrijk der hemelen wordt tegenover het dodenrijk geplaatst in deze tekst.

Onze ziel kan dus uit geestelijke, duistere oorden bevrijd worden en overgeplaatst worden in hemelse oorden van licht en vrede. We kunnen dan ook aannemen dat de poorten van Sion in Psalm 9 niet zomaar de poorten van het aardse Jeruzalem zijn, maar de poorten van het hemelse Jeruzalem. En we kunnen aannemen dat de rots van Psalm 40 niet zomaar een letterlijke rots is, maar een rots in de hemel, waarop onze voeten mogen staan. Misschien zelfs Jezus wel, die de Rots genoemd wordt.¹⁸

We vinden bewijs voor deze manier van redeneren in Hebrëeën 12:22-24, waarin staat beschreven dat we reeds nu, bij leven, toegang hebben gekregen tot het hemelse Jeruzalem. Wij kunnen al met onze ziel/geest in deze geestelijke oorden verblijven:

Maar u bent genaderd tot de berg Sion en tot de stad van de levende God, tot het hemelse Jeruzalem en tot tienduizendtallen van engelen, tot een feestelijke vergadering en de gemeente van de eerstgeborenen, die in de hemelen opgeschreven zijn, en tot God, de Rechter over allen, en tot de geesten van de rechtvaardigen, die tot volmaaktheid zijn gekomen, en tot de Middelaar van het nieuwe verbond, Jezus, en tot het bloed van de besprenging, dat van betere dingen getuigt dan dat van Abel.

Hier wordt de tegenstelling gemaakt tussen het volk van Israël dat bij de letterlijke berg Sinaï God ontmoette en de gelovigen in Jezus die God op de geestelijke berg Sion in de hemel ontmoeten. Wij ontmoeten God nu al in het hemelse Jeruzalem, omdat onze geest al met Jezus is opgeborgen in de hemel bij God. Dat wordt ook letterlijk gezegd in Efeze 2:5-6 en Kolossenzen 3:2-3:

ook toen wij dood waren door de overtredingen, met Christus levend gemaakt (uit genade bent u zalig geworden) en heeft ons met Hem opgewekt en met Hem in de hemelse gewesten gezet in Christus Jezus.

Bedenk de dingen die boven zijn en niet die op de aarde zijn, want u bent gestorven en uw leven is met Christus verborgen in God.

Wij waren dood door de overtredingen, dat wil zeggen: onze ziel werd gevangen gehouden en geregeerd door de dood en het dodenrijk. Maar nu zijn wij in de hemel geplaatst met Jezus. Daarom moeten wij onze aandacht ook op de dingen in de hemel vestigen.

En helaas wijst de praktijk uit dat de invloed van de hemel en de invloed van het dodenrijk beiden nog in ons leven werkzaam zijn. Kennelijk kan het zo zijn dat we gedeeltelijke bevrijding hebben ontvangen, maar nog niet geheel. Dit heeft er mee te maken dat het hart van een mens gebroken en verdeeld kan zijn. Daarom bad David ook: *verenig mijn hart om Uw Naam te vrezen* (Psalm 86:11b). Zijn hart was verdeeld. Gebieden van zijn leven, van zijn hart, van ziel vielen nog onder de controle van de duisternis. Maar hij bad om een herstel, een vereniging van zijn hart.

Er zijn vandaag de dag visionaire mensen actief, die geroepen zijn om mensen letterlijk uit de gebieden van duisternis bevrijden. Zij zien in een visioen waar mensen nog in gebonden zitten en bevrijden hen met Gods hulp daaruit. Vervolgens verandert hun leven totaal, omdat de invloed van het dodenrijk op hun leven verbroken is. Als je daar meer over wilt lezen, dan kun je bijvoorbeeld het boekje van dr. Ana Méndez Ferrell *Bevrijding uit gebieden van gevangenschap* lezen.

Hoe we ook denken over dergelijke bedieningen, in elk geval kunnen we concluderen uit de Bijbelse teksten dat zowel de hemel als het dodenrijk zijn invloed op aarde al laten gelden. Het is belangrijk om daar rekening mee te houden en Gods bescherming en bevrijding te vragen. Zelfs de hel (Gehenna) werpt zijn invloed al vooruit in deze wereld. In Jakobus 3:6 wordt gezegd dat onze tong in brand gezet kan worden door de hel, om ons leven te verteren. Ook noemde Jezus in Mattheüs 23:15 bepaalde mensen 'kinderen van de hel (Gehenna)'. De invloed van de hel was in hun leven al merkbaar.

We ontkomen dus niet aan de conclusie dat zowel de hemel als de hel hun invloed op de levenden laten gelden. De dood is dus niet alleen iets voor straks, maar ook voor nu. En dat geldt ook voor het eeuwige leven en de hemelse zaken. Dat is ook voor nu. Als wij in Jezus zijn en uit de bronnen van de hemel drinken, dan zal dit leven en zegen geven voor onze omgeving. Dan zullen wij hemels licht uitstralen en gaat het levenswater van Gods hemelse rivier door ons heen stromen naar anderen toe.¹⁹ De hemel laat dan zijn invloed in ons leven gelden.

God overtreft de dood en het dodenrijk. Hij is de overwinnaar. In Hooglied 8:6 staat geschreven:

Leg mij als een zegel op Uw hart, als een zegel op Uw arm. Want de liefde is sterk als de dood (Mawet), de hartstocht onstuitbaar als het dodenrijk (Sjeool). Haar vonken zijn vurige vonken, vlammen van de Heer.

De opstanding uit de dood

We hebben uitgebreid nagedacht over de eerste en de tweede dood, maar er staan nog enkele vragen open met betrekking tot de opstanding uit de eerste dood. Hoe staan wij daaruit op? Met een vernieuwd lichaam of een totaal ander lichaam? En zal er herkenning zijn na de dood? We stippen ook kort nog de vraag aan of dieren deelhebben aan de opstanding.

Voordat we deze vragen beantwoorden, is het goed om te weten wat we met de opstanding bedoelen. De eerste dood was de scheiding tussen ziel en lichaam. Bij de opstanding verenigt de ziel zich weer met een lichaam. In de tussentijd heeft de ziel wel een soort vorm of geestelijk lichaam. De zielen kunnen bijvoorbeeld roepen van onder het altaar, ze vormen een wolk van getuigen en ze kunnen in het paradijs verblijven met Jezus, etc.²⁰ Dit alles veronderstelt een bepaald geestelijk lichaam.

Uit ervaringen van mensen die uit hun lichaam getreden zijn, kunnen we dit ook afleiden. Op dat moment hebben ze nog wel een soort van geestelijk lichaam. Tegelijk zijn ze niet langer in het materiële, aardse lichaam aanwezig. Iets soortgelijks geldt van de engelen. Zij kunnen onzichtbaar aanwezig zijn, maar kunnen soms ook 'materialiseren', dan worden ze letterlijk met een materieel lichaam of gestalte op aarde zichtbaar.

Bij de opstanding krijgt de ziel weer een materieel lichaam, waarmee de ziel op aarde kan verblijven, daar zichtbaar kan zijn en daar dingen kan doen. Wij zijn dan ook niet geschapen om voor altijd in de hemel te verblijven, maar om op de nieuwe aarde te gaan leven. Dat veronderstelt een materieel lichaam. We lezen ook van Jezus' lichaam na de opstanding, dat dat aangeraakt kon worden. Hij stond op met een materieel lichaam. Daarmee voer Hij ook ten hemel.

De vraag komt dan op: is dit hetzelfde lichaam als van voor het sterven, maar dan vernieuwd? Of is dit een totaal ander lichaam? Het antwoord op deze vraag is vanuit de Bijbel vrij gemakkelijk te geven: het zal gaan om hetzelfde lichaam, maar dan vernieuwd. We kunnen dit afleiden uit verschillende teksten. Zo stond Jezus letterlijk met een verheerlijkt lichaam op uit het graf. Zijn lichaam was anders, want Hij kon nu bijvoorbeeld door dichte deuren heen verschijnen. Maar Hij kwam wel uit hetzelfde graf tevoorschijn, als waarin Hij gelegd was. En zijn oude lichaam was op dat moment ook verdwenen uit het graf. Alleen de doeken lagen er nog. Het was zelfs zo dat de littekens van de kruisiging nog in zijn handen en voeten stonden. Dit laat zien dat Jezus met hetzelfde lichaam opstond.

Ook de heiligen stonden op uit hun graven. Ze kwamen niet op een willekeurige plek tevoorschijn, wat je zou verwachten als het oude lichaam er niet meer toe deed. Dan had de ziel gewoon op een willekeurige plaats het dodenrijk uit kunnen komen. Maar nee, ze stonden uit hun graven op. Bij hun opstanding namen ze dus hun oude lichamen mee. Hun oude lichaam werd verheerlijkt en zo stonden zij op uit de dood.

Verder lezen we over degenen die nog in leven zijn bij Jezus' Wederkomst het volgende: ... *en ook wij zullen veranderd worden. Want dit vergankelijke moet zich met onvergankelijkheid bekleden en dit sterfelijke moet zich met onsterfelijkheid bekleden.* (1 Korinthe 15:52-53) Er staat niet dat ons oude lichaam ineens vervangen wordt door een nieuw lichaam, maar er staat dat het oude lichaam 'veranderd' zal worden tot een nieuw lichaam. Ook wordt de term 'bekleden' gebruikt om deze verandering aan te duiden. Het oude lichaam bekleed zich dus met onsterfelijkheid en daarmee is het een vernieuwd lichaam geworden.

Als we niet met ons oude lichaam zouden opstaan, dan zou er strikt genomen ook geen sprake zijn van een 'opstanding'. Dan zou de ziel opnieuw een lichaam toegewezen krijgen en hiermee als het ware opnieuw 'geboren' worden. Maar het nieuwe lichaam staat dan niet op uit de dood, want het is daar nooit in geweest. Verder zou dit lastig te rijmen zijn met het feit dat Elia met zijn oude lichaam ten hemel opvoer. Dat lichaam had hij dan achter moeten laten op aarde bij zijn hemelvaart, als hij toch een ander lichaam zou krijgen.

Nu vindt er wel een behoorlijke verandering plaats in ons oude lichaam om het tot een nieuw, opstandingslichaam te maken. Daar wordt in 1 Korinthe 15 ook uitgebreid over geschreven. Een natuurlijk lichaam wordt gezaaid in de grond en een geestelijk lichaam staat op. Een vergankelijk lichaam wordt gezaaid en een onvergankelijk lichaam staat op. Een stoffelijk lichaam wordt gezaaid en een hemels lichaam staat op. Het lijkt er haast op, alsof dit lichaam helemaal niet meer materieel zou zijn. Toch moet dit lichaam wel materieel zijn, anders zou er geen sprake van een opstanding zijn. Maar de verandering is wel groot. Het lichaam zal er anders uitzien en anders functioneren dan ons lichaam van voor de dood. Waarschijnlijk stralen we zelfs licht uit, zoals Mozes, Elia en Jezus op de berg van de verheerlijking.

1 Korinthe 15 geeft ook een duidelijke aanwijzing dat het toch ons oude lichaam is, wat in een vernieuwde vorm weer opstaat. In dit hoofdstuk wordt namelijk het beeld gebruikt van een graankorrel, die in de aarde valt en sterft en dan als tarwe tevoorschijn komt. Zo zal ons aardse lichaam gezaaid worden en als een hemels lichaam tevoorschijn komen. Maar het is nog steeds één en dezelfde plant, eerst als zaadje, daarna daadwerkelijk als plant.

Hoe zit dat dan bijvoorbeeld met gecremeerde mensen? Hoe kan hun lichaam weer opstaan uit de dood? Wel, we kunnen erop vertrouwen dat God ons lichaam zelfs uit as weer opnieuw kan samenbrengen en laten verrijzen. Hij kent iedere haar op ons hoofd en weet precies hoe ons DNA in elkaar zit. Hij weet hoe ons lichaam weer opgewekt moet worden. Voor Hem is niets te wonderlijk!

Is er herkenning na de opstanding?

Een andere vraag die bovenkomt als we nadenken over de opstanding is de vraag: zullen wij elkaar herkennen na de opstanding? Dat is een goede vraag, omdat ons vernieuwde lichaam toch best wel anders zal zijn, dan ons oude lichaam. Toch kunnen we vanuit de Bijbel zeggen dat er herkenning zal zijn na de dood. We kunnen dit vooral afleiden uit het feit dat Jezus voor zijn leerlingen herkenbaar was. Hoewel zij wel even twijfelden, herkenden zij Jezus uiteindelijk wel. Zoals hierboven ook al gezegd, waren zelfs zijn wonden nog zichtbaar. Hij was dus wel degelijk herkenbaar.²¹

Verder waren ook Mozes en Elia op de berg herkenbaar voor de leerlingen. Ook wordt er gesproken over herkenning ten tijde van het Messiaanse Rijk/Laatste Oordeel. De verlorenen zullen mensen aan tafel zien gaan met de aartsvaders, terwijl zij zelf buitengeworpen zijn. Dit zijn mensen die al uit de dood zijn opgestaan en die kennelijk herkenbaar waren.²²

Het is sowieso heel onwaarschijnlijk dat we elkaar niet zouden herkennen na de opstanding, want dan zou het overgrote deel van ons leven en onze herinneringen gewoonweg overbodig zijn. Waarom leven we dan nog een leven met alles erop en eraan, terwijl alles gewoon in de vergetelheid zal wegzakken? God heeft het leven met al zijn facetten gemaakt en bedacht en dat zal ongetwijfeld ook gekoesterd worden. Sowieso zullen we eer ontvangen voor goede daden en schaamte voor slechte daden, ten overstaan van God, alle engelen en waarschijnlijk ook de rest van de mensheid. Hier moet toch wel een stuk herkenning voor bestaan.

Hoe zit het dan met het huwelijk in de hemel? Zijn we nog steeds getrouwd? Nee, daarover heeft Jezus heel duidelijk gezegd dat er in de eeuwigheid niet getrouwd wordt, nog een huwelijk tussen man en vrouw zal bestaan. Men zal in dit opzicht net zoals de engelen zijn in de eeuwigheid. Dit zei Jezus in Mattheüs 22:23-30 als antwoord op de vraag met wie men getrouwd zou zijn in de opstanding, als men meerdere keren getrouwd was geweest in dit leven. Met geen van deze partners dus.

Een laatste vraag waar we heel kort bij willen stil staan is: hebben dieren ook deel aan de opstanding? Deze vraag is met name relevant voor degenen die erg gehecht zijn geraakt aan een huisdier. De Bijbel zegt hier niet expliciet iets over. Maar we kunnen er indirect wel iets over zeggen:

Er bestaat in elk geval een belangrijk onderscheid tussen mens en dier. De mensen hebben een eeuwige ziel ingeblazen gekregen van God en de dieren niet. Volgens Prediker 3:20-21 keert de levensadem van het dier dan ook naar de aarde terug en de levensadem van de mens naar de hemel, naar God. Daaruit zouden we af kunnen leiden dat de opstanding alleen voor de mensen geldt. Helemaal sluitend is dit argument niet, want ook al keert de levensadem van het dier naar de aarde terug en heeft het geen eeuwige ziel, toch zou het dier wel opnieuw tot leven gewekt kunnen worden.

Vanuit de Bijbel kunnen we ook wel beargumenteren waarom dieren wel zouden opstaan uit de dood. God geeft namelijk om dieren. In Jona 4 zegt God bijvoorbeeld dat Hij Ninevé wilde sparen, niet alleen omwille van de mensen, maar ook omwille van de dieren in de stad. Verder zien we dat Noach dieren moest meenemen in de ark. God had er ook voor kunnen kiezen om gewoon nieuwe dieren te scheppen na de zondvloed. Dat was makkelijker geweest. Maar God koos ervoor om de dieren, samen met de mensen van de zondvloed te redden.

Nu worden de dagen van Noach ook als voorbeeld gebruikt voor de Wederkomst van Jezus in Mattheüs 24:37. Zouden opnieuw de dieren in deze dag gered worden, samen met de mensen? We kunnen ons goed voorstellen dat goede herinneringen, waardevolle relaties tussen mens en dier, etc. door God gewaardeerd en meegewogen worden. Omwille van de geredde mensen, zal Hij misschien ook wel hun geliefde dieren weer opwekken en aan hen teruggeven. We weten het niet, maar het zou wel mooi passen bij het karakter van onze God.

Bijbelteksten:

1. Melaatse, de levende dode:	Leviticus 13-14, Numeri 12, Efeze 5:14
2. Lichaam, ziel en geest:	1 Thessalonicenzen 5:23, Hebrëeën 4:12
3. Adam geestelijk gestorven:	Genesis 2:17
4. Wedergeboorte:	Johannes 3:1-8, 1 Korinthe 2, 1 Korinthe 15:45, 2 Korinthe 5:16-17
5. Stilte, duisternis, dodenslaap:	Psalms 6:6, 88:4-13, 115:17, Prediker 9:10, Daniël 12:2
6. Te ruste bij de vaderen:	Genesis 25:8, 1 Koningen 15:8, 2 Koningen 13:9, etc.
7. Paradijs ontoegankelijk:	Genesis 3:24
8. Paradijs weer toegankelijk:	Openbaring 2:7, Lukas 23:43, 2 Korinthe 12:2-4
9. Jezus heeft sleutels van het dodenrijk:	Openbaring 1:18
10. Hades in de poel van vuur gegooit:	Openbaring 20:13
11. Wolk van getuigen:	Hebrëeën 12:1
12. Eeuwen der eeuwen in Openbaring:	Openbaring 1:6, 1:18, 4:9-10, 5:13, 7:12, 10:6, 11:15, 14:11, 15:7, 19:3, 20:10, 22:5
13. Hel na boetedoening verlaten:	Mattheüs 18:34-35, zie ook: 1 Korinthe 3:15 (echter zie ook vers 11)
14. Redding na de dood:	1 Petrus 3:18-20

15. Sjeool en Abbadon:	Job 26:6, Job 28:22, Job 31:12, Psalm 88:11, Spreuken 15:11, Spreuken 27:20
16. Wezens in Abbadon:	Lukas 8:30-31, Openbaring 9:1-11, 11:7, 17:8, 20:1-3
17. Engelen in de Tartarus:	2 Petrus 2:4, Judas :6
18. Jezus is de Rots:	Psalm 18:32, 1 Korinthe 10:4
19. Hemels licht, hemels water:	Exodus 34:29-35 & 2 Korinthe 3:13-18, Johannes 4:14
20. Ziel als lichaam:	Lukas 23:43, Hebreëen 12:1,22-24, Openb. 6:9-10
21. Jezus herkenbaar na opstanding:	Matth. 28:9,17, Lukas 24, Johannes 20-21
22. Herkenning na de opstanding:	Lukas 13:28-29, Mattheüs 17.

Studiemateriaal

Ferrell, A.M. (2009). *Bevrijding uit gebieden van gevangenschap*. Harderwijk: Bread of Life.

Morgan, C.W. & Peterson, R.A. (eds.)(2004). *Hell under Fire. Modern Scholarship Reinvents Eternal Punishment*. Grandrapids, Michigan: Zondervan.